

Kristiansten festning.

Under general Armfeldts beleiring av Trondhjem i 1718 reddet Kristiansten byen, idet festningens kanoner tvang Armfeldt til å opgi angrep på Trondhjem, hvorfra han måtte fortsette til Melhus og derfra over Tydalsfjellene, hvor hans hær møtte sin skrekkelige skjebne. — General Cicignon var også en av den norske hærs store menn. I Trondhjem har han gjort sitt navn udødelig ved sin berømte reguleringsplan. Etter branden i 1681 blev det overlatt Cicignon å regulere byen, og de brede rettlinjede gater er et minne etter ham. — I 1665 var han kommandant på Bergenhus og utførte heltebedrifter under engelskmennenes angrep på byen.

De Trondhjemske regiment

som i århundrer har holdt vakt over Trondhjem og Trøndelag, har også kjempet og utvist tapperhet på fremmede fronter. Under den skånske krig i 1675—79 deltok et Trondhjem-regiment i beleiringen av Carlsten og Marstrand og i slaget ved Uddevalla, mens første trondhjemske regiment og de nordenfjelske dragoner rykket inn i Jemtland under Reinholdt von Hovens anførsel og besatte denne provins. Og i 1679 fordrev de trønderske tropper under oberst Schultz et svensk korps, som var rykket inn i landet over Røros.

Under den store nordiske krig deltok et regiment fra Trondhjem under Vincens Budde i det hele felttog i hertugdømmene, således ved festningen Tønningens beleiring og overgivelse, og erobring av Rügen og Stralsund. Ved angrepet på Tønningen 27. april 1713 gikk det trondhjemske regiment under Budde i spissen på med stor tapperhet. Senere marsjerte de til Stralsund og deltok i denne festnings beleiring i 1715. En bataljon av regimentet var med i landstigningen på Rügen og tilbakeviste sammen med en bataljon av Cicignons regiment flere ganger kavaleriangrep, som Carl XII selv førte. De trondhjemske tropper var også med i stormen på

Stralsund 7. september 1715. I 1716 var trønderne med å storme det av svenskene besatte Moss.

I 1718 forberedte Carl XII sitt annet store angrep på Norge. General Carl Gustav Armfeldt rykket med restene av den finske hær, omtrent 5000 mann og andre regimenter inn i Trøndelag. Armfeldt har selv oppgitt sin styrke til 14,540 mann. Han hadde fått befaling av Carl XII til å erobre Trondhjem. Mot denne hær kunde der i Trøndelag stilles 6900 mann. De offentlige kasser var tomme, officerer og soldater fikk ingen lønn. Forsvaret blev ledet av general Budde, som med største klokskap løste sin oppgave, — og resultatet av Armfeldts felttog kjenner alle.

I 1808 var trønderne med ved Trangen under major Ræder, og fra det nordenfjelske foretokes i 1808 og 1809 innmarsjen til Sverige under ledelse av oberst von Krogh.

General von Cicignon.

HANDEL OG SJØFART I ELDRE TIDER

Allerede i Harald Hårfagres tid var trønderne kyndige i skibsbygning. Det nevnes uttrykkelig i hans saga at kongen fikk bygget sine skibe i Trøndelagen, med hvilke han i sjøslagene ved Solskjel og Hafrsfjord erobret Vestlandet.

Av Olav Tryggvasons saga sees at han hadde 30 velbemannede skibe liggende i Nidelven, og bygget selv skibe på eget verft. Det største av disse var «Ormen Lange», som blev bygget av bygmester Thorberg Skaffhøgsson ved Lade (Korsviken).

Videre fremgår fra Olav den helliges regjeringstid at de 8 trønderfylker stillet 80 skibe til kongens disposisjon, mens Viken bare utrustet 60 skibe i samme tid.

I kong Sverres saga fortelles at kongen på sin reise fra byen møtte 50 handelsfartøier ved Røberg som kom fra Lofotfiske.

Av alt dette finner vi at trønderne i en meget tidlig tidsalder var fremtredende sjøfartsfolk.

Tjodrik Munk forteller i sin saga, at det var handelsplass med kjøbmannsgårder og brygger ved Nidelvens munning lenge før Olav Tryggvason grunnla sitt byanlegg på Nidarnes.

Islendingene nevnes som de første fremmede handelsmenn som besøkte Nidelvens havn, og en av de første av disse var Kjartan, sønn av den høbyrdige Olav på Hjardarholt.

Ved kristendommens innførelse skapttes middelalderens kultur. Vikingeferder og barbari forsvant, og i stedet innleddes en fredelig handelsomsetning mellom nasjonene.

Den norske utenrikshandel begynte i Olav Kyrres regjeringstid med at høvdinger, geistlige handelsmenn og storbønder sendte skibe med mange forskjellige slags varer til utlandet som de solgte, og kjøpte i stedet utenlandske varer som fraktedes med hjemover.

Efter at Nidaros i 1081 blev ophøiet til helgensete, skapttes dermed en meget livlig handelstrafikk som fikk stor betydning for byens merkantile utvikling i middelalderen.

Pilgrimsskarene kom fra alle kanter av Europa, og når byen i 1152 også blev valgt til residensstad for Norges erkebiskop, økedes de besøkendes antall enn ytterligere. Byen blev således like fra sin første tid det centrale punkt for både kultur og handel i Norge.

Til inntekt for erkestolen, domkapitlet og geistligheten var det utlagt en masse jordgods rundt om i Trøndelagen og Nordland. Til disse hørte også mange fiskevær, med rett til fisketiende for erkebiskopen. Dette gjorde at geistligheten inntok en ledende innflydelse på fiskeeksportens område.

Blandt erkebiskopens fiskevær nevnes også Grip, og sagaen forteller at byens borgere stadig seilet til disse fiskevær for å drive fiske og kjøpe fiskevarer.

Alexander Bugge sier i en av sine avhandlinger at det allerede i Håkon den godes tid gikk en handelsvei til Jemtland og Sverige, og ad denne vei fartet de trønderske kjøbmenn med sine varer til markedene og handelsstevner i Træsø.

Hundreårsperioden fra 1150 til 1250 var Norges blomstringstid, og i denne periode stod Nidaros i en meget livlig handelsforbindelse med en del av rikets skattlande.

Det egentlige Norge regnedes på denne tid å begynne ved det nordligste Hålogaland.

Finmarken nordenfor helt til den indre nordside av det Hvite hav betraktes som skattland. Til riket hørte Jemtland, Herjedalen, Ranrike (Båhus len) til Gautaelven. De øer og landskaper som forøvrig var befolket av nordmenn og styredes av norske jarler og høvdinger og derfor blev betraktet som norske skattland, var Færøyene, Grønland, Hjaltland (Shetlandsøyene), Orkenøyene, Syderøyene (Hebridene) med Man og Island. I Norges vesterhavsveldes tid regnedes landets grense i vest å nå til Angelseysund (Minaistredet).

Det var i dette Norge Olav Tryggvasons by var hovedstad.

Som tidligere nevnt var det islendingene som først innledet handel med trønderne, og disse seilte selv til Norge med egne skibe, solgte fåreskinn, vilt, vadmel og svovl, senere også fisk og tran. Hos trønderne kjøpte islendingene hovedsakelig korn og trevarer.

I slutten av det 12. århundre ophørte islendingene med sin fart på Nidaros, og fra samme tid begynte byens geistlighet og borgere å utruste skibe på Island. Overlærer S. Richter nevner i sine skrifter, at i 1320 ankom det et skib fra Nidaros til Island som førtes av Berg Jonsson, erkebiskopens superkargo. I 1340 nevnes to trøndere som Islandsfarere, nemlig Bjarne Selbygg og Olav i Leksa.

Grønlandshandelen var også i trøndernes hender. Sagaen forteller at det utførtes til Grønland korn, tømmer, jern og tjære, og importertes fra Grønland bukkskinn, oksehuder, selskinn, rep av hvalrosskinn og hvalrossstener.

Omkring slutten av det 14. århundre ophørte den trønderske skibsfart på Grønland, og denne koloni blev endog aldeles glemmt. Den norske befolkning bukket under for eskimoene, og landet måtte påny opdages i det 17. århundre av en dertil utsendt ekspedisjon.

Trøndernes utenrikshandel.

Med England var Norges første utenrikshandel knyttet, allerede i kong Sverres tid eksisterte handelstraktat mellom Norge og England. I 1217 innledet kong Håkon Håkonsson og hertug Skule forhandling om en mere utvidet traktat som blev ratifisert i 1223.

Håkon Håkonssons regjeringstid (1217—63) er Norges blomstrings-tid i middelalderen.

Efter hertug Skules død var borgerkrigene slutt, og handel og sjøfart kunde i fredens gylne år blomstre som aldri før.

Ved erkestolens opprettelse kom Nidaros i fast handelsforbindelse med England, idet erkebiskop Eystein under sitt besøk i England 1181 fikk avsluttet en overenskomst med kong Henrik II om at Nidaros hvert år tollfritt skulde få utføre fra England et visst kvantum korn og levnetsmidler.

Dette privilegium blev senere fornyet av kongene Richard I, Johan uten land og Henrik III.

I begynnelsen av det 13. århundre var Nidaros vokset op til en betydelig stad med handel og skibsfart både på innland og utland, forteller sagaen. Kong Håkon Håkonsson gav erkebiskopen rett til å prege penger, og dette lettet omsetningsforholdene i høieste grad.

Geistligheten var nødt til å drive fiskeeksport og rederibedrift, da både erkebiskopen og hans underordnede betjening fikk store deler av sin lønn i fisketiende, det vil si at de fikk et visst antall råfisk utlevert av hver fisker som drev fiske i deres fiskevær. Denne fisk måtte geistligheten selv avhente med egne skibe på fiskeplassene. Videre måtte biskop og kanniker sørge for å få fisken tørret og solgt i utlandet.

Sagaen forteller om flere geistlige personer som var skibsredere, således sees at korsbroder Arnfin Pettersøn i 1329 testamenterte sitt skib «Mosheimfergen» til Domkirken, likeledes sees at kannik Agmund Olafsson borttestamenterte sitt skib «Karfui» med seil og tilbehør. Han omtales også som en meget stor fiskeeksportør.

Trøndernes faste handelsplasser i England i det 13. og 14. århundre var byene Lynn og Ravenser. Til disse steder sees at handelsskibe fra Trundem (Trondhjem) ofte var inn- og utklarert.

De varer som trønderne solgte der, var tørfisk, belgfisk (kveiterekling), tran, skinn, bord, spirer, tømmer og mastetrær. (Bordene blev i den tid hugget til med øks, da sager ennå ikke var oppfunnet).

Fra disse havner innførtes korn, malt, honning, klævarer og krydderier.

Det ser ut som alle klasser deltok i utenrikshandelen i denne tid. Blandt eksportører og vareavsendere finner man konger, erkebiskoper, prester, kanniker, klostre, lendermenn, storbønder, store kjøbmenn og små handelsmenn.

I den senere tid vokste kjøbmennenes antall betydelig, da det nettop var i Håkon Håkonssons tid at den norske kjøbmannsstand vokste frem.

Sagaen nevner også navn på noen få trønderske forretningsdrivende som i nevnte tidsrum trafikerte i handelsfart på Lynn og Ravenser. Av disse møter vi først kong Håkon V, som ofte avsendte sitt handelsskib «Kongens Busse» lastet med diverse varer for Lynn.

Erkebiskopene nevnes likeledes som trafikerende til samme havner.

Nidarholmens kloster (Munkholmen) eiet egne skibe som til stadighet var i fart på engelske havner.

Sigurd Skallerud var i begynnelsen av det 14. århundre uten tvil en av byens største kjøbmenn. Han eiet tre skibe, «Hjelp», «Olavsbusen» og «Skallerudbusen», som ofte sees innklarert i Lynn med diverse varer.

Flere private redere var også i traden. Av disse kan nevnes Amund Slumbe, Evaldus, Ingelbretus, Gas Wenuis. Av sistnevnte rederiers skibe er bare to nevnt ved navn, nemlig «Grannebusen» og «Imbor».

Ved siden av den livlige handelsfart på de Britiske øyer, trafikerte trønderne også i stor utstrekning med jekter og småfartøier i fisketraden på Lofoten, Finnmarken og sydover til Bergen og Østersjø-stædene.

Sagaen forteller videre at trønderne ofte sendte ut handels-ekspedisjoner til Hvitehavet og arktiske egne, hvor de byttet til sig finere pelsverk.

NEDFALLSTIDER

De gode tider som skapt for handel og skibsfart i Trøndelagen i kong Håkon Håkonssons og hans sønns og sønnesønns regjeringstid, fikk en bratt avslutning i midten av det 14. århundre.

Svartedauen, Hanseatene og Retterboden av 1384 i forening kvalte alt som var påbegynt i de store sagakongers tid.

Den første ulykke som rammet en del av Trøndelagen, og som også virket lammende på Nidaros by i omhandlede tidsrum, var

den store naturulykke som fant sted i Gauldalen korsmessedag den 14. september 1345.

Gaulelven var i noen dager blitt ganske borte, men så gikk det plutselig et skred som fylte dalen tvers over og demmet op så der dannedes en innsjø. Da demningen brast, førtes lermassene nedover mot elven. Der ødelagdes i alt 48 gårder, og ca. 250 mennesker omkom.

Man antar at det sted hvor jordfallet gikk var Kvasshylla litt nedenfor Støren jernbanestasjon.

Hele Støren inntil gården Bunes blev da forvandlet til en innsjø, «Hagavatnet», og de bygder som blev oversvømmet da demningen brast, var Horg, Flå og tildels Melhus. Først ved denne leilighet antas Gaula å ha fått sitt nuværende løp gjennom Gulfossen, tidligere skal den ha gått forbi Hovindgårdene.

Svartedauen.

Fem år etter Gauldal-katastrofen herjet svartedauen i Trøndelagen. Pesten kom på høstparten 1350. Hvor mange av byens borgere som døde, er ikke nøyaktig oppgitt, men sikkert er iallfall at minst tredjedelen døde. Sykdommen herjet verst innen geistligheten. Av Domkapitlets betjening, som bestod av 25 mann, døde 24. Bare en kannik overlevet farsotten.

Den blomstrende skibsfart og handelstrafikk som var oparbeidet på England, Island og Grønland, blev helt stoppet på grunn av pesten, og derved mistet trønderne for århundrer sin utenriks-handel.

Byens handelsstand og geistlighet som hadde ledet eksport og skibsfart døde ut, og før nye folk vant å opta trafikken, hadde Bergen kapret trøndernes gamle markeder.

Det Hanseatiske handelsvelde.

I det 11., 12. og 13. århundre skaptas Europas store handelsvelde med centrum i Genua og Venedig, og derfra utvikledes handelsveier også til Nord-Europa. I munningene utenfor Tysklands store floder reiste sig kjøbstæder hvis handel meget hurtig omspente alle nordiske land.

I 1240 forenet Hamburg og Lybeck sig ved en handelsoverenskomst, hvortil sluttet sig Bremen og Brunsvig m. fl., og i 1260

avholdtes det første møte i Lybeck, som blev forbundets hovedstad. Etterhånden sluttet flere stæder i landene ved Rhinen, Nordsjøen og Østersjøen samt i det indre Nord-Tyskland sig til Hansaforbundet.

Omkring 1450—1500 stod Hansaforbundet på høiden av sin makt, og ved denne tid var det ca. 90 a 100 byer tilsluttet den veldige trust. Hver enkelt av de byer som var tilsluttet forbundet, kunde handle helt selvstendig innad, men utad stod de som sluttet makt med endog hær og flåte til sin disposisjon.

Allerede i 1250 blev det avsluttet en handelstraktat mellem Norge og Hansestaden Lybeck — om at nordmenn og Lybeckere skulde ha like rett til å handle i hverandres havner. Dermed kom Hanseatene inn i Norge, og det gikk ikke lang tid hen før Lybeckerne fikk overtaket og utnyttet sin makt til det ytterste for å erobre all utenrikshandel i Norge.

Kristoffer av Bayern kom på tronen ved tyskernes hjelp, og i hans regjeringstid fikk Hanseatene fullbyrde sin plan. I 1435 opprettet Hansaforbundet kontor i Bergen, og derved fikk de herredømmet over all handel i denne by, og samtidig også herredømmet over handelen i Lofoten og Finnmarken, hvis handel tidligere var monopolisert til Bergen.

Retterboden i 1384.

En ny ulykke rammet trøndernes næringsliv i 1384, idet Olav V Håkonssønn's formynderråd ved en retterbod bestemte at landets kjøbstæder skulde tildeles hver sitt bestemte opland, og utenfor sitt privilegerte område hadde byene ikke lov til å drive handel.

Denne retterbod er den tåpeligste beslutning som nogen gang er fattet av en regjering som virkelig bestod av nordmenn og hørte hjemme i Norge.

Efter denne retterbod fikk trønderne bare lov til å drive handel på strekningene mellem Namdalen og Nordmør. Handelen på Lofoten og Finnmarken blev underlagt Bergen, og på grunn derav havnet Nordlands-trafikken omsider helt i hendene på det Hanseatiske kontor i Bergen.

Trønderne, som allerede i kong Sverres tid begynte å trafikere på Lofoten og skape liv og rørelse deroppe, blev altså ved nevnte retterbod utestengt fra Nordlands-handelen.

Handelen på skattlandene blev også ved samme retterbod monopolisert til Bergen.

I Nidaros' velmaktstid omkring 1300 hadde byen ca. 2500 a 3000 innbyggere, men på grunn av alle begunstigelser som Bergen blev favorisert med, og på grunn av Hanseatenes hensynsløse konkurranse gikk det stadig tilbake, og i begynnelsen av det 16. århundre hadde Trondhjem sunket ned til en liten landsby på 1000 sjeler. Sagaen forteller uttrykkelig at i det 15. århundre fantes ikke utenrikshandel. De utenlandske varer som trengtes, kjøptes i Bergen.

Det eneste som holdt liv i byen, var den pulserende trafikk som skapt ved pilgrimsskarene og erkestolen.

Omkring 1500 fantes bare 15 små båter som alle tilhørte erkebiskopen og presteskabet.

OPGANGSTIDER

Store foregangsmenn og livlig utvikling.

Omkring midten av det 15. århundre sprengetes Hanseatenes sammensveiede handelsforbund, og ved Kristoffer Walkendorfs kraftige inngrep i Bergen 1558 ophørte også deres maktvelde i Norge. Handel og skibsfart fikk nu friere former, og landets borgere begynte igjen å innta ledelsen på de kommersielle og merkantile områder.

I begynnelsen av det 16. århundre seilte Trondhjemsborgerne til sine gamle felter i Finnmarken, og i slutten av århundret tok de også en meget virksom del i Lofotfisket.

Ved erkebiskop Olav Engelbrektssons initiativ gjenoptokes handelen med England omkring 1530, og hollenderne hadde allerede optatt sin seilas på Trondhjem for å selge varer og kjøpe fisk og trelast.

I den første halvdel av det 17. århundre innledet de nord-europeiske land nye handelsveier. De store opdagelser i Amerika og i de fruktbare egne ved det Indiske havs bredder forrykket de gamle forhold. England og Holland hadde skaffet sig fruktbare kolonier. Verdenshavene og Nordsjøen overtok nu de markeder som Østersjøen tidligere hadde behersket. Det fremgår av lensregnskaper og tollruller at i slutten av det 16. og i begynnelsen av det 17. århundre blev byens handel med utlandet hovedsakelig

formidlet med fremmede skibe, — det vil si at utenlandske handels-huse sendte sine skibe til Trondhjem med varer og kjøpte varer igjen.

I begynnelsen av det 17. århundre stod hollenderne som nr. 1 i fartene på Trondhjem.

I 1606—07 blev det utklarert på Trondhjem 13 hollandske og 6 danske skibe (intet norsk), — 1607—08: 14 hollandske og 3 danske, — 1609—10: 13 hollandske, 9 danske, 1 engelsk og 2 norske, — 1616—17: 47 hollandske, 17 danske og 2 norske, — 1629—30: 33 hollandske, 5 engelske, 2 tyske, 1 fransk og 3 norske.

I tidsrummet 1600—1628 ser det ut som at Trondhjem ikke eiet eget utenriks handelsskib. Derimot nevnes at byen hadde 47 jakter og småfartøier som trafikerte på Nordland og sydover til Bergen.

I 1629 fikk Trondhjem endelig en egen utenriksfarer, «St. Oluf», som målte 100 læster. Dette skib blev anskaffet av lensherre Parsberg og en del av byens mest formuende menn, og blandt disse var kjøbmann Henrik Sommerschild. «St. Oluf» blev utklarert til utlandet samme år med 450 tylvter bord og deler.

Som byens største kjøbmenn i denne tid nevnes en innvandret Amsterdamer Johan de Noquers, Otte Lorick og Henrik Sommerschild. Den betydeligste av disse var Sommerschild, som omkring 1615 hadde innvandret fra England og etablert sig som kjøbmann i Trondhjem. Han var foregangsmann på trelasteksportens område og inntok omsider en meget ansett posisjon i byen, — blev således rådmann i 1634, overformynder 1643, president (borgermester) 1644.

Sommerschild døde 1663. Han var gift med Anna Rorig som døde før ham. Ekteskapet hadde følgende barn:

Hilchen Sommerschild, gift med Kristian Jonassen Mechelborg. Stinchen Sommerschild, gift med kjøbmann og borgermester Nils Kristoffersen Tønder. Eline Sommerschild, gift med kjøbmann og rådmann Henrik Rowart. Elisabeth Sommerschild, gift med kjøbmann Thomas Hammond. Henrik Sommerschild, gift med Karen Olafsdatter.

I det 17. og 18. århundre hadde Trondhjem en storhetstid som ennå på mange områder bærer merker etter sig.

I hundreårsperioden 1650—1750 vokste byens innbyggerantall fra 2000 til 8000, og i samme tid var dens utenrikske handelsflåte øket til 36 skibe. Blandt disse var der mange store spanierfarere.